

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס משנה ותוספתא – סנהדרין ועבודה זרה

ד"ר בנימין קצוף | המחלקה לתלמוד

Mishnah and Tosefta: Tractates Sanhedrin and Avodah Zarah | 09-888-01

סמינריון (זום)	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
יום ו, 8:00	יום ושעה
יום ג, 14:00	שעת קבלה:
binyamin.katzoff@biu.ac.il	מייל מרצה:
lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

בקורס נערוך עיון משווה במשנה ובתוספתא תוך בחינת טיב עדי הנוסח של שני החיבורים, התהוות החיבורים ואופי עריכתם, היחס שבין ההלכות הבודדות וקבצי ההלכות, דרכי שילוב חומר לא הלכתי בהקשר הלכתי, ותולדות ההלכה הנוגעת לדיני סנהדרין וליחס לעבודה זרה.

במהלך השנה יכתבו הלומדים עבודה סמינריונית בנושא המשנה והתוספתא המיישמת את שיטות המחקר שנלמדו בקורס.

בתחילת השנה יוקדש זמן להדרכה משותפת לכל הכותבים עבודה סמינריונית על השלבים בכתיבת העבודה, ובמהלך השנה תערכנה פגישות הנחיה אישיות. במהלך הסמסטר השני כל הכותבים יציגו רפראט.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יבחנו באופן השוואתי טקסטים מן המשנה והתוספתא לאור שיקולים הנוגעים לטיב עדי הנוסח, התהוותם, היחס בין ההלכות בשני החיבורים, והיחס שבין ספר המשנה לספר התוספתא, תוך שימוש נרחב בספרות המחקר.
2. הלומדים ינתחו את אופי החיבורים לאור דרכים שונות לבחינת טכניקת העריכה של כל חיבור.
3. הלומדים יבחנו את תולדות ההלכה הנוגעת לדיני הסנהדרין וליחס לעבודה זרה.
4. הלומדים יכירו את מסורות הנוסח העיקריות של כל חיבור, את היחס ביניהן, ואת המאגרים הדיגיטליים המרכזיים בהם ניתן לעיין בהם.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו באופן ביקורתי טקסטים מן המשנה והתוספתא תוך עמידה על ההבדלים בין מסורות הנוסח של כל חיבור, תהליכי התהוותם, והיחסים האפשריים בין ההלכות ובין החיבורים.
2. הלומדים יבחנו באופן ביקורתי גישות מחקריות שונות המצויות בספרות המחקר בנוגע לאופי החיבורים וטיב היחסים ביניהם.
3. הלומדים יכירו את הכלים הדיגיטליים המסייעים ללימוד וחקר הספרות התנאית, בהם מאגרים הכוללים תצלומי כתבי יד, טקסטים מוקלדים וספריות מחקר דיגיטליות.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מרכיבי למידה פעילה:

1. כתיבת עבודה סמינריונית המבוססת על ניתוח השוואתי עצמאי של המקורות לאור מסורות הנוסח של החיבורים והגישות השונות בנוגע ליחס בין ההלכות בשני החיבורים וליחס בין החיבורים השלמים.
2. הצגת רפראט בסמסטר השני.
3. קריאה ביקורתית של גישות שונות בספרות מחקר.
4. הכרה ושימוש עצמי במאגרים ובכלים דיגיטליים ללימוד וחקר הספרות התנאית.

הערכה תהליכית ומעצבת:

במהלך הסמסטר הראשון יערכו פגישות אישיות לחשיבה משותפת על הגדרת נושא לסמינריון. הכותבים יגישו עד לסוף הסמסטר הראשון טיוטא של המבוא ושל הרשימה הביבליוגרפית לקבלת משוב. במהלך הסמסטר השני יציגו הלומדים רפראט בפני המשתתפים בקורס ובו יוצגו שאלת המחקר, ממצאים ראשוניים ומסקנות מקומיות, במטרה לקבל משוב וביקורת משאר הלומדים בקורס ומן המרצה.

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה
1	המשנה ומסורות הנוסח שלה	ד' רזנטל, "תולדות נוסח המשנה", בתוך ספרות חז"ל הארץ-ישראלית, בעריכת מ' כהנא ואחרים, ירושלים תשע"ח, חלק א, עמ' 65-107
2	התוספתא ומסורות הנוסח שלה	י' ברודי, Mishnah and Tosefta Studies, ירושלים 2014, עמ' 31-61
3	מבוא ליחסי משנה ותוספתא	ש"י פרידמן, "מהות התוספתא ביחסה למשנה", בתוך לתורתם של תנאים, אסופת מחקרים מתודולוגיים ועיוניים, ירושלים 2012, עמ' 3-57
4	שילוב מקורות לא הלכתיים בהקשר הלכתי	י' פרנקל, "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 655-683
5	הדרכה לכתיבת עבודה סמינריונית	
6	מבנה מסכת סנהדרין	

7-8	פסח שעשה חזקיה	ע' שרמר וב' קצוף, "המסורת התנאית על פסח חזקיהו", תרביץ פט (תשפ"ג), עמ' 555-580
9-10	תורה העתידה להשתנות	ע' שרמר וב' קצוף, "צבת בצבת": מקורה, עריכתה ונוסחה של הברייתא על כתב התורה בתוספתא סנהדרין", 22 JSIJ (2022), עמ' 1-21
11-12	רשימת הפסולים לעדות	מ' סבתו, "פסולי עדות", סידרא כג (תשס"ח), עמ' 5-30
13-14	יוסיפו הדיינים	מ' סבתו, תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, פרק שלישי, ירושלים 2018, חלק ב, עמ' 741-748
15-16	פרוטוקול בית הדין ביבנה	י' רוזן-צבי, "פרוטוקול" בית הדין ביבנה? עיון מחודש בתוספתא, סנהדרין פרק ז", תרביץ עח (תשס"ט), עמ' 447-477
17-18	חלק לעולם הבא	ח' מיליקובסקי, "גהינום ופושעי ישראל על פי סדר עולם", תרביץ נה (תשמ"ו), עמ' 311-343
19	מבנה מסכת עבודה זרה	
20-21	רבי ובית דינו התירו שמן	ד' רוזנטל, משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א, עמ' 166-174
22-23	פת שאפאה גוי	צ"א שטיינפלד, "בישול על-ידי ישראל וגוי, ועל המנהג להשליך קיסם לתנור", סידרא יד (תשנ"ח), עמ' 101-130
24-25	מצוות בני נח	ע' שרמר וב' קצוף, "מלבטי ההדרת התוספתא: על קו התפר שבין נוסח, פרשנות וגלגולי המסורת", 20 JSIJ (2021), עמ' 1-13

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
הצגת רפראט	20% מהציון הסופי
עבודה סמינריונית	80% מהציון הסופי

דרישות הקורס

בקורס זה יש חובת נוכחות. סטודנט.ית שיעדר מעל 20% מן ההרצאות במהלך הסמסטר ללא סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת ולא יקבל ציון בקורס. לקראת המפגשים הסטודנטיים יתבקשו לעיין במקורות ולקרוא ספרות מחקר כהכנה ללימוד המשותף. חלק מן המפגשים בקורס יהיו במתכונת אסינכרונית בהם הסטודנטיים יתבקשו לעיין בטקסטים על פי עדי הנוסח הטובים ובספרות מחקר העוסקת באופים של המקורות התנאיים. מספר המפגשים במתכונת זו יקבע במהלך הסמסטר.

במהלך הסמסטר הראשון יערכו פגישות אישיות לחשיבה משותפת על הגדרת נושא לסמינריון. הכותבים יגישו עד לסוף הסמסטר הראשון טיוטא של המבוא ושל הרשימה הביבליוגרפית לקבלת משוב. במהלך הסמסטר השני יציגו הלומדים רפראט בפני המשתתפים בקורס ובו יוצגו שאלת המחקר, ממצאים ראשוניים ומסקנות מקומיות, במטרה לקבל משוב וביקורת משאר הלומדים בקורס ומן המרצה. ציון עובר: 60.

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

1. אברמסקי, י', תוספתא עם פירוש חזון יחזקאל, ירושלים תש"ח
2. אלבק, ח', מחקרים בברייתא ובתוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים תש"ל
3. אפשטיין, י"נ, מבואות לספרות התנאים, ירושלים – תל-אביב תשי"ז
4. אפשטיין, י"נ, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד

5. בר-אשר, מ', "הטיפוסים השונים של לשון המשנה", תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 187-220
6. ברורמן, נ', "לבחינת טיבם של כ"י וינה וכ"י ארפורט של התוספתא", מחקרים בלשון, ה-ו (תשנ"ב), עמ' 153-170
7. ברודי, י', משנה ותוספתא כתובות, נוסח פרשנות ועריכה, ירושלים תשע"ה
8. דה-פריז, ב', "בעית היחס בין התוספתא ובין התלמודים", תרביץ כח (תשי"ט), עמ' 158-170
9. הלבני, ד', מקורות ומסורות, ביאורים בתלמוד מסנהדרין עד הוריות, ירושלים תשע"ב
10. הנשקה, ד', "לתולדות מדרש הכתוב 'קללת אלהים תלוי': בין הלכה כתתית לחז"ל ובין המשנה לתוספתא", תרביץ סט (תש"ס), עמ' 507-537
11. וולפיש, א', "איחוד ההלכה והאגדה: עיון בדרכי עריכתה של התוספתא", היגיון ליונה, בעריכת י' לוינסון ואחרים, ירושלים תשס"ז, עמ' 309-331
12. וולפיש, א', "העריכה היוצרת וכוח היצר: עיון בעריכת מסכת קידושין במשנה, בתוספתא ובבבלי", JSIJ, 7 (2008), pp. 309-331
13. ורמן, כ', "מצוות בני נח ומצוות התלויות בארץ", דעת 86 (תשע"ט), עמ' 346-342
14. כ"ץ, מ', "ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה: שוב על 'חסרונות הירושלמי'", סידרא יב (תשנ"ו), עמ' 79-111
15. לביא, מ', "שבע מצוות בני נח: אבני הבניין של הקונספציה התלמודית במגילות בספריית הכת ובמעשי השליחים", מגילות (תשע"ד), עמ' 73-1
16. ליברמן, ש', תשלום תוספתא, מבוא לתוספתא מהדורת צוקרמנדל, ירושלים תשל"ה
17. ליברמן, ש', תוספתא כפשוטה, ט, ניו-יורק תשמ"ח
18. ליברמן, ש', "הפסח שעשה חזקיהו המלך לשיטת הירושלמי", מחקרים בתורת ארץ ישראל, ירושלים תשנ"א, עמ' 273-265
19. מיליקובסקי, ח', "גהינום ופושעי ישראל על פי סדר עולם", תרביץ נה (תשמ"ו), עמ' 311-343
20. נאה, ש', "טובים דודיך מיין: מבט חדש על משנת עבודה זרה ב, ה", בתוך מחקרים בתלמוד ובמדרש: ספר זיכרון לתרצה ליפשיץ, בעריכת א' אדרעי ואחרים, ירושלים תשס"ה, עמ' 411-434
21. נאה, ש', "על כתב התורה בדברי חז"ל (א): המסורת על החלפת הכתב בידי עזרא", לשוננו ע (תשס"ח), עמ' 143-125
22. סבתו, ד', "מאדם ועד נח: קובץ מצוות בני נח בתוספתא ומקבילותיו", JSIJ 16 (2009), עמ' 35-1
23. סבתו, מ', "פסולי עדות", סידרא כג (תשס"ח), עמ' 5-30
24. מ' סבתו, תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, פרק שלישי, ירושלים 2018
25. פרדו, ד', תוספתא עם פירוש חסדי דוד, ב, ליוורנו תקל"ו
26. פרידמן, ש', "ברייתות שבתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן בתוספתא", עטרה לחיים, מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופ' ח"ז דימיטרובסקי, עורכים ד' בויארין ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 163-201

27. פרידמן, ש"י, תוספתא עתיקתא, מסכת פסח ראשון: מקבילות המשנה והתוספתא ופירושן, בצירוף מבוא כללי, רמת-גן 2002
28. פרידמן, ש"י, "מהות התוספתא ביחסה למשנה", בתוך לתורתם של תנאים, אסופת מחקרים מתודולוגיים ועיוניים, ירושלים 2012, עמ' 3-57
29. פרנקל, י', "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 655-683
30. קצוף, ב', "יחס הבריות בתוספתא למקבילותיהן התלמודיות: עיון מחודש לאור מסכת ברכות", HUCA 75 (2004), עמ' א-כד
31. קצוף, ב', "המקורות התנאיים ונוסחם בספר הלכות פסוקות", שנתון המשפט העברי כה (תשס"ח), עמ' 199-216
32. קצוף, ב', "רשימת חמשת הנזקים המועדים", שנתון המשפט העברי כז (2013), עמ' 175-199
33. קצוף, ב', "קטעי כריכה של תוספתא נדרים מנורצ'יה ומקומם במסורת הנוסח", JSIJ 15 (2019), 1-17
34. רוזנטל, ד', משנה עבודה זרה – מהדורה בקורתית בצירוף מבוא (עבודת דוקטור), ירושלים תשמ"א
35. רוזנטל, ד', "על שלב נוסף בתולדות נוסח המשנה", תרביץ, פא (תשע"ג), עמ' 47-60
36. רוזנטל, ד', "תולדות נוסח המשנה", בתוך ספרות חז"ל הארץ-ישראלית, בעריכת מ' כהנא ואחרים, ירושלים תשע"ח, חלק א, עמ' 65-107
37. רוזנטל, י', "על נספחים ומקומם בתוספתא", תרביץ, עט (תש"ע-תשע"א), עמ' 187-228
38. רוזן-צבי, י', "פרוטוקול" בית הדין ביבנה? עיון מחודש בתוספתא, סנהדרין פרק ז", תרביץ עח (תשס"ט), עמ' 447-477
39. רוזן-צבי, י', "'אבד תאבדון את כל המקומות': הפולמוס על חובת השמדת עבודה זרה בספרות התנאית", ראשית 1 (תשס"ט), עמ' 91-116
40. רוזן צבי, י', "הופעת הגוי בספרות חז"ל", תעודה כו (תשע"ד), עמ' 361-438
41. שטיינפלד, צ"א, "למשמעו של האיסור על תבשילי גויים", סידרא ב (תשמ"ו), עמ' 125-143
42. שטיינפלד, צ"א, "בישול על-ידי ישראל וגוי, ועל המנהג להשליך קיסם לתנור", סידרא יד (תשנ"ח), עמ' 101-130
43. שמידמן, ש', "ענפי הנוסח של תוספתא יבמות לאור קטעי הגניזה הקהירית", תרביץ פט (תשפ"ג), עמ' 5-38
44. שרמר, ע', "למסורת נוסח התוספתא, עיון ראשוני בעקבות שאול ליברמן", JSIJ 1 (2002), עמ' 11-43
45. שרמר ע' וב' קצוף, "מלבטי ההדרת התוספתא: על קו התפר שבין נוסח, פרשנות וגלגולי המסורת", JSIJ 20 (2021), עמ' 1-13
46. ע' שרמר וב' קצוף, "'צבת בצבת': מקורה, עריכתה ונוסחה של הבריתא על כתב התורה בתוספתא סנהדרין", JSIJ 22 (2022), עמ' 1-21

47. ע' שרמר וב' קצוף, "המסורת התנאית על פסח חזקיהו", תרביץ פט (תשפ"ג), עמ' 555-580
48. Blidstein, G., "The sale of animals to gentiles in Talmudic law", JQR 61 (1971), pp. 188-198
49. Brody, R., Mishnah and Tosefta Studies, Jerusalem 2014
50. Elman, J. Y., "Babylonian Baraitot in the Tosefta and the Dialectology of Middle
XVI (1991), pp. 1-29, AJSR, "Hebrew
51. Elman, J. Y., Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia, New-
York 1994
52. Goldberg, A., "The Tosefta – Companion to the Mishna", The Literature of the Sages
I, ed. S. Safrai, Philadelphia and Assen 1987, pp. 283-302
53. Halbertal, M., "Coexisting with the Enemy: Jews and Pagans in the Mishnah", in
Tolerance and Intolerance in Early Judaism and Christianity, eds G. Stanton and G.
Stroumsa, Cambridge 1993, pp. 159-172
54. Hauptman, J., Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text,
Tübingen 2005
55. Hauptman, J., "The Tosfta as A Commentary on an Early Mishnah", JSIJ 4 (2005), pp. 109-132
56. Hayes, C., Between the Babylonian and Palestinian Talmuds: Accounting for Halakhic
Difference in Selected Sugyot from Tractate Avodah Zarah, New York 1997
57. Hayes, C., "Were the Noahide Commandments Formulated at Yavne? Tosefta Avoda
Zara 8:4-9 in Cultural and Historical Context", in Jews and Christians in the First and
Second Centuries: How to Write Their History, eds. P. Tomson and J. Schwartz,
Leiden 2014, pp. 225-264
58. Henshke, D., "The Number of Judges in Ancient Israel", Jewish Law Annual 17
(2007), pp. 27-61
59. Katzoff, B., "Nine at Once: A Study in the Mutability of Textual Traditions", HUCA 80
(2009), pp. 39-62
60. Katzoff, B., "Was There a Separate Transmission of Tosefta Tohorot? Evidence
from rishonim and from fragments of the Cairo Geniza and 'European Geniza'",
HUCA 88 (2017), pp. 29-54
61. Kraemer, D., "The Mishnah", The Cambridge History of Judaism, IV (2006), pp. 299-
31
62. Mandel, p., "The Tosefta", The Cambridge History of Judaism, IV (2006), pp. 316-335

- Porton, G., *Goyim: Gentiles and Israelites in Mishnah-Tosefta*, Atlanta 2020 .63
- Yuval, I., “All Israel have a Portion in the World to Come”, *Redefining First-Century Jewish and Christian Identities: Essays in Honor of Ed Parish Sanders*, ed. F. Udoh and others, Notre Dame 2008, pp. 114-138 .64
- Zuckier, S., “Hu Ezra Alah mi-Bavel: Ezra as an Exemplar of Babylonian Superiority in Rabbinic Literature”, in *Sibyls, Scriptures, and Scrolls*, eds. H. Najman and others, Leiden 2017, pp. 1453-1472 .65